

ทบทวนหลักสิทธิมนุษยชนเปรียบเทียบในทางพุทธศาสนา

Human Rights Principle Review: Comparative study on Buddhism

(วันรับบทความ: 20 มีนาคม 2566; วันแก้ไขบทความล่าสุด: 29 เมษายน 2566; วันตอบรับการตีพิมพ์บทความ: 5 พฤษภาคม 2566)

ดิเรก ควรสมาคม *

Direk Kounsamakom *

บทคัดย่อ

แม้ว่าสิทธิมนุษยชน จะเป็นหลักการที่ได้รับการยอมรับกันโดยทั่วไป ในแง่การใช้เป็นหลักประกันสิทธิและเสรีภาพที่มีต่อรัฐและผู้อื่น สิทธิมนุษยชนเป็นหลักที่พัฒนามาจากอารยธรรมตะวันตก เป็นชัยชนะที่ปัจเจกชนมีต่ออำนาจของผู้ปกครองที่ไม่ชอบธรรม สังคมตะวันตกมักยึดถือหลักกฎหมายเป็นใหญ่ (Rule of Law) ลักษณะเช่นนี้นับว่าเป็นแง่ดีของการยอมรับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แต่หากพิจารณาในพุทธศาสนาในประเด็นเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนในสังคมไทยและแม้แต่สังคมตะวันตก จะพบปัญหาของสิทธิมนุษยชนที่น่าสนใจ เช่น ปัญหาการอ้างสิทธิต่างๆจนเกินขอบเขต ปัญหาการใช้เสรีภาพในการพูด ในบทความนี้จะชี้ให้เห็นประเด็นปัญหาดังกล่าว และวิเคราะห์ปัญหาเพื่อชี้ให้เห็นถึงปัญหาด้วยการเปรียบเทียบกับหลักทางพุทธศาสนา

คำสำคัญ: สิทธิมนุษยชน, พุทธศาสนา, เปรียบเทียบ

Abstract

Although, Human rights was the well accepted principle to guaranteed, the manner of rights and freedom in which the states treat its people. Human rights was the western ideology which derived from the victory of the people against an unjust rulers. Western society holds Rule of law as a fundamental foundation of the fair society and was the good example of the how human dignity was recognized. However, by studying Buddhism, western society human rights faced the immoderate rightism issues such as in freedom of speech. This article indicate and consider the certain problem by comparing them to Buddhism doctrine.

Keywords: Human Rights, Buddhism, Review

* รองศาสตราจารย์, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, E-mail: direkpyu@gmail.com

1. บทนำ

“สิทธิมนุษยชน” หรือ Human Rights เป็นคำวลีและถ้อยคำสำคัญที่พบมากในปัจจุบัน ทั้งในระดับบุคคล ระดับสังคม ประเทศ และระดับโลก เห็นได้จากการยอมรับและรับรองสิทธิมนุษยชน ในกฎหมายต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) หากพิจารณาในกฎหมายสูงสุดของไทยนับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ.2475 เป็นต้นมานั้นจะพบว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยตั้งแต่ฉบับปี 2475 จนถึงฉบับพุทธศักราช 2534 ไม่มีคำว่าสิทธิมนุษยชน ในตัวบทแต่อย่างใด จะมีเพียงหมวด 2 สิทธิและหน้าที่ของชนชาวสยาม มาตรา 12 ที่ว่า “ภายในบังคับแห่งบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญนี้ บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย ฐานันดรศักดิ์โดยกำเนิดก็ดี โดยแต่งตั้งก็ดี หรือโดยประการอื่นใดก็ดี ไม่กระทำให้เกิดเอกสิทธิ์อย่างใดเลย” ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับพุทธศักราช 2534 มาตรา 4 กำหนดว่า “ประชาชนชาวไทยไม่ว่าเหล่ากำเนิดหรือศาสนาโดยย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญนี้เสมอกัน” ต่อมาจะเริ่มพบถ้อยคำที่ใช้สื่อถึงสิทธิมนุษยชนในรัฐธรรมนูญฉบับพุทธศักราช 2540 มาตรา 4 ว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพของบุคคล ย่อมได้รับความคุ้มครอง” ส่วนในปัจจุบัน รัฐธรรมนูญฉบับพุทธศักราช 2560 มาตรา 4 มีเพิ่มเติมเล็กน้อยว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง ปวงชนชาวไทยย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเสมอกัน” ในบทความนี้ ต้องการวิเคราะห์เปรียบเทียบสิทธิมนุษยชนกับหลักทางพุทธศาสนาว่า มีความหมายเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร สิทธิมนุษยชนในแง่ดีและแง่เสียมีปัญหาอะไรบ้าง และทำไมจึงเป็นเช่นนั้น

2. การเกิดขึ้นและพัฒนาการของสิทธิมนุษยชน

สิทธิมนุษยชนเป็นแนวคิดจากรากฐานอารยธรรมตะวันตก จุดเริ่มต้นจึงเริ่มจากภูมิหลังของตะวันตก ซึ่งพอสรุปได้โดยย่อดังนี้

ปรัญการีก: อารยธรรมกรีกได้เริ่มเจริญรุ่งเรืองขึ้นเนื่องมาจากผู้คนในยุคกรีกชอบแสวงหาความรู้ในสิ่งต่างๆ จึงเกิดเป็นปรัชญาในแบบกฎหมายธรรมชาติ (Natural Law) สิทธิมนุษยชนในยุคกรีกเป็นเพียงเงาเงาๆ ของแนวคิดของความพยายามเรียกร้องให้ผู้ปกครองหรือผู้มีอำนาจรัฐ ยอมรับสิทธิและเสรีภาพของพลเมืองผู้อยู่ใต้ปกครอง เป็นความพยายามที่จะทำให้มนุษย์ได้ตระหนักถึงสิทธิและเสรีภาพตลอดจนความเท่าเทียมเสมอภาคกัน ไม่ควรแบ่งแยกกดขี่ข่มเหงกัน เห็นได้จากการเสนอของนักคิดสำคัญในยุคนั้น อาทิเช่น

สำนักคิด สโตอิก Stoic ได้เสนอแนวคิดว่า มนุษย์มีความคิดมีเหตุผลตระหนักถึงกฎธรรมชาติพร้อมจะปฏิบัติตามกฎเหล่านั้น มนุษย์มีธรรมชาติเป็นสัตว์สังคม การอยู่ร่วมกันถูกกำหนดมาล่วงหน้าด้วยเหตุผลจิตใจมนุษย์ ทุกคนจึงควรปรารถนาดีต่อกัน แม้แต่ศัตรูก็อาจได้รับโอกาสให้อภัย เพราะเป็นเหมือนมนุษย์พี่น้องเดียวกัน (Humanity) (ดิเรก ควรสมาคม, 2563, น. 79)

อริสโตเติล (Aristotle) อธิบายไว้ในหนังสือ Politics ว่า มนุษย์เป็นสัตว์เมืองที่มีธรรมชาติอยู่ร่วมกันในสังคมขนาดใหญ่ที่เรียกว่า เมืองหรือรัฐ มนุษย์ไม่สามารถแยกกันอยู่ตามลำพัง ทั้งนี้เพราะต่างต้องพึ่งพาอาศัยกันเพื่อการดำรงชีพและความมั่นคงปลอดภัย ครอบครัวและปัจเจกชนก็มีจุดหมายในตัวเองและมีสิทธิสมบูรณ์ที่ไม่อาจลิดรอนได้ พลเมืองของรัฐคือ บุคคลผู้มีสิทธิมีส่วนในการปกครองของรัฐที่เขาอยู่อาศัย ถือว่าเป็นสิทธิอันสมบูรณ์ของปัจเจกชน (พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2552, น. 291-292)

นักปรัชญากรีก พยายามเสนอแนวคิดเรื่องการเมืองการปกครองและกฎหมาย ในด้านตัวมนุษย์เอง นักคิดเหล่านี้เชื่อว่า มนุษย์เป็นสัตว์โลกที่มีเหตุผล (Reason) มีคุณธรรม ความถูกต้องดีงาม คุณค่า ศักดิ์ศรี และความมีศักยภาพอิสราภาพของมนุษย์ ต่อมาพัฒนามาเป็นแนวคิดที่ถูกเรียกว่า มนุษยนิยม (Humanism) แนวคิดและคำสอนเช่นนี้ ในทัศนะของผู้ปกครองนครรัฐกรีกเห็นว่าเป็นคำสอนที่เป็นปฏิปักษ์กับอำนาจของผู้ปกครอง เพราะความคิดเหล่านี้พยายามกระตุ้นให้พลเมืองกรีกตั้งคำถามถึงความชอบธรรมของการใช้อำนาจที่ว่า อำนาจคือความถูกต้อง เรียกร้องให้ผู้ปกครองคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของพลเมือง ด้วยการถกเถียงโต้แย้งกัน ก็แสดงว่าสิทธิเสรีภาพของคนในยุคนั้นไม่ได้มีการยอมรับในกฎหมาย จึงเป็นความพยายามแสวงหาสิ่งที่เปี่ยมนามธรรม หรือเป็นจุดเริ่มของสิทธิมนุษยชน

หากมองในแง่เรียกร้องพลเมืองควรมีสิทธิเสรีภาพบางอย่างที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด เช่นสิทธิในชีวิตร่างกาย ต่อมาจึงขยายกว้างขวางมากขึ้น ได้แก่ สิทธิในการแสดงออก สิทธิในทรัพย์สินส่วนบุคคล และสิทธิในทางการเมือง การปกครองรูปแบบต่างๆของรัฐหรือการปกครองที่อริสโตเติลพยายามนำเสนอ

กล่าวโดยสรุปได้ว่า สิทธิมนุษยชนในยุครีก คือ ความเพียรพยายามเรียกร้องถึงสิทธิและเสรีภาพต่างๆ ของมนุษย์ในยุคนั้น ไม่ว่าจะเป็น สิทธิที่มีติดตัวมาตั้งแต่เกิด ไม่สามารถจำหน่ายโอนสิทธินี้ให้ใครได้ เพราะเป็นสิ่งที่มิในแต่ละคน สิทธิมีความเป็นสากลและนิรันดร์ เหมือนกับธรรมชาติรอบตัวมนุษย์ที่มีอยู่และเป็นอยู่เช่นนั้น มีอยู่ทั่วไป เป็นการกำหนดให้คุณค่าว่า เมื่อเกิดมามนุษย์ควรมีสิทธิอะไรบ้างติดตัวมา และควรได้รับการปกป้องคุ้มครองโดยกฎหมาย ในแง่ดีคือการพยายามปลดแอกจากการใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรม แต่ในอีกแง่หนึ่งปรัชญากรีกนั้น คือจุดเริ่มต้นของแนวคิดตะวันตกในยุคต่อมาที่เรียกว่า Dominion over Nature หรือแนวคิดเพื่อครอบครองหรือครอบงำธรรมชาติ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), มปท, น. 86-87)

ปรัชญากฎหมายบ้านเมือง (Legal Positivism) เป็นแนวคิดที่เชื่อว่า กฎหมายที่แท้จริงไม่ใช่กฎหมายธรรมชาติที่มีอยู่ตามธรรมชาติตามความคิดของกรีก แต่กฎหมายที่แท้จริงของกลุ่มนี้เชื่อว่าจะต้องเป็นสิ่งที่มนุษย์บัญญัติขึ้นและสามารถบังคับได้จริง สาเหตุสำคัญเบื้องหลัง นอกจากคริสต์ศาสนาแล้วก็คือ อิทธิพลของแนวคิดแบบวิทยาศาสตร์ (Science) (ดิเรก ควรสมาคม, 2563, น. 98-100) ที่ต้องพิสูจน์สัมผัสได้จริงด้วยสัมผัสทั้งห้าของมนุษย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น และกาย ส่วนด้านจิตใจซึ่งมองไม่เห็นหรือพิสูจน์ไม่ได้ในแบบศาสนา จึงไม่เป็นที่ยอมรับ ประกอบกับการฟื้นคืนชีพของศิลปวิทยาการของกรีก ในแง่การเชื่อในตัวมนุษย์ที่สามารถเข้าถึงความจริงได้ด้วยสติปัญญาของมนุษย์ด้วยเหตุผล (Reason) ดังนั้นความคิดเกี่ยวกับสิทธิตลอดจนเสรีภาพที่มนุษย์ในยุคนั้น พยายามแสวงหาให้หลุดพ้นจากการครอบงำของสันตะปาปา (Pope) และกษัตริย์ในฐานะองค์อภิปotentที่มีอำนาจสูงสุด ปัญหาการไม่มีสิทธิเสรีภาพและการถูกกดขี่ข่มเหงโดยผู้มีอำนาจ ทำให้นักคิดในยุคนั้นได้เสนอแนวคิดต่างๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งหลักประกันด้านสิทธิเสรีภาพ นักคิดสำคัญ เช่น โทมัส ฮอบส์

(Thomas Hobbes) เสนอว่า ประชาชนทำสัญญามอบอำนาจให้บุคคลที่มาเป็นผู้นำเพื่อปกป้องความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตร่างกายของประชาชนพลเมืองจากภาวะสงคราม (Social Contract) ขณะที่จอห์น ล็อก (John Locke) อธิบายว่า การที่มนุษย์ตกลงมอบอำนาจให้รัฐ เพื่อให้ประชาชนพลเมืองได้รับความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต ร่างกาย เสรีภาพและทรัพย์สิน รัฐควรมีอำนาจแบบจำกัด สิทธิเหล่านี้เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ เป็นสิทธิที่ติดอยู่กับความเป็นมนุษย์ จึงมีอาจจำหน่ายจ่ายโอนให้แก่กันได้ (สมัยศ. เชื้อไทย, 2554, น. 102) ต่อมาเกิดแนวคิดแบ่งแยกอำนาจ (Separation of Power) เพื่อมิให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีอำนาจมากเกินไปจะต้องแบ่งและคานอำนาจระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหารและฝ่ายตุลาการ อันเป็นแนวคิดสำคัญของมองเตสกีเออ (Montesquieu)

แนวคิดปัจเจกชนนิยม (Individualism) เป็นแนวคิดที่สืบมาจากแนวคิด มนุษยนิยม (Humanism) แนวคิดนี้เชื่อว่า มนุษย์แต่ละคนต่างมีลักษณะเฉพาะของตนเองมีเอกลักษณ์ในแบบของตนเอง จึงควรมีความเท่าเทียมกันในทุกด้าน ควรเคารพสิทธิหน้าที่ของกันและกัน และไม่ควรมาแทรกแซงยุ่งเกี่ยวในเรื่องส่วนตัวของผู้อื่น แนวคิดนี้เป็นรากฐานของระบอบประชาธิปไตยแบบทุนนิยมเสรี (Free Market Democracy) เนื่องจากเป็นเรื่องที่เชื่อว่า หากมนุษย์ทุกคนมีอิสระและมีเสรีภาพของตนเอง รัฐไม่ควรมาจำกัดความสามารถในการแข่งขัน ควรปล่อยให้มีการแข่งขันกันอย่างเสรีเต็มที่ การเชื่อมั่นในเสรีภาพที่ว่า มนุษย์ทุกคนเกิดมา มีสิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาคในเกียรติภูมิ มีความรู้สึกผิดชอบ มีมโนธรรมสำนึกและควรปฏิบัติต่อกันด้วยความมีภราดรภาพ ต่อมาปัจเจกชนนิยมได้พัฒนาจนมาเป็นแนวคิดเสรีนิยม (liberalism) ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญอีกประการหนึ่งสำหรับการพัฒนาการของสิทธิมนุษยชน ว่าด้วยอิสรภาพของปัจเจกบุคคลเป็นภาวะธรรมชาติของมนุษย์ที่ผู้ปกครองไม่อาจพรากไปได้ รัฐบาลในอุดมคติจึงควรมีบทบาทจำกัดอยู่ที่การปกป้องอิสรภาพและทรัพย์สินของเอกชน แนวคิดนี้แพร่ขยายไปในกลุ่มประเทศที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตย เช่น สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส เป็นต้น

สิทธิมนุษยชนได้มีการรับรองอย่างเป็นทางการ หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยมีเหตุการณ์สำคัญมาก คือ กรณีจากทหารนาซีเยอรมันได้กระทำการสังหารชาวยิวจำนวนมากอย่างทารุณโหดร้ายมาก ต่อมาองค์การสหประชาชาติโดยสมัชชาใหญ่ ได้ประกาศใช้ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights (UNDR)) เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม ค.ศ.1948 (พ.ศ.2491) ประกอบด้วย การรับรองสิทธิมนุษยชนในด้านต่างๆจำนวน 30 ข้อ ซึ่งสามารถนำมาจัดกลุ่มได้เป็น 4 กลุ่ม คือ สิทธิมนุษยชนเบื้องต้น (ข้อที่ 1-3) สิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง(ข้อที่ 4-23) สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (ข้อที่ 24-27) หน้าที่ความรับผิดชอบของทุกคนต่อระเบียบสังคม และการรับรองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพพื้นฐานระหว่างประเทศ (ข้อที่ 28-30)

หากพิจารณาจากส่วนเริ่มต้นของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ทำให้เห็นได้ถึงความเป็นมาและพัฒนาการของสิทธิมนุษยชนว่า ได้ผ่านการต่อสู้ของมนุษย์ทั้งหลายมาอย่างยาวนาน จนเกิดเป็นความตระหนักถึงภัยของการเบียดเบียนกวาดล้าง (Persecution) กันในหลายรูปแบบ การไม่คำนึง ไม่ยอมรับศักดิ์ศรีของมนุษย์ ความเท่าเทียมกันอิสรภาพของชายและหญิง ความเชื่อมั่นและศรัทธาในสิทธิมนุษยชน ดังนี้

“โดยที่การยอมรับศักดิ์ศรีแต่กำเนิด และสิทธิที่เท่าเทียมกันและที่ไม่อาจเพิกถอนได้ของสมาชิกทั้งมวลแห่งครอบครัวมนุษยชาติ เป็นพื้นฐานแห่งอิสรภาพ ความยุติธรรม และสันติภาพในโลก

โดยที่การไม่นำพาและการหมิ่นในคุณค่าของสิทธิมนุษยชน ยังผลให้มีการกระทำอันป่าเถื่อน ซึ่งเป็นการขัดอย่างร้ายแรงต่อมโนธรรมของมนุษยชาติ และการมาถึงของโลกที่ได้มีการประกาศให้มีความมียุติธรรมในการพูดและความเชื่อ และอิสรภาพจากความหวาดกลัวและความต้องการของมนุษย์ เป็นความปรารถนาสูงสุดของประชาชนทั่วไป

โดยที่เป็นการจำเป็นที่สิทธิมนุษยชนควรได้รับความคุ้มครองโดยหลักนิติธรรม ถ้าจะไม่บังคับให้คนต้องหันเข้าหาการลุกขึ้นต่อต้านทรราชและการกดขี่เป็นวิถีทางสุดท้าย

โดยที่เป็นการจำเป็นที่จะส่งเสริมพัฒนาการแห่งความสัมพันธ์ฉันมิตรระหว่างชาติต่าง ๆ

โดยที่ประชาชนแห่งสหประชาชาติได้ยืนยันอีกครั้งไว้ในกฎบัตรถึงศรัทธาในสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน ในศักดิ์ศรีและค่าของมนุษย์ และในสิทธิที่เท่าเทียมกันของบรรดาชายและหญิง และได้มุ่งมั่นที่จะส่งเสริมความก้าวหน้าทางสังคมและมาตรฐานแห่งชีวิตที่ดีขึ้นในอิสรภาพอันกว้างขวางยิ่งขึ้น

โดยที่รัฐสมาชิกต่างปณิธานที่จะบรรลุถึงซึ่งการส่งเสริมการเคารพและการยึดถือสิทธิมนุษยชน และอิสรภาพขั้นพื้นฐานโดยสากล โดยความร่วมมือกับสหประชาชาติ

โดยที่ความเข้าใจร่วมกันในสิทธิและอิสรภาพเหล่านี้ เป็นสิ่งสำคัญที่สุด เพื่อให้ปณิธานนี้สำเร็จผลเต็มบริบูรณ์

ฉะนั้น บัดนี้ สมัชชาจึงประกาศปณิธานสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนนี้ ให้เป็นมาตรฐานร่วมกันแห่งความสำเร็จสำหรับประชาชนทั้งมวล และประชาชาติทั้งหลาย เพื่อจุดมุ่งหมายที่ว่า ปังเจกบุคคลทุกคนและทุกส่วนของสังคม โดยการคำนึงถึงปณิธานนี้เป็นเงื่อนไข จะมุ่งมั่นส่งเสริมการเคารพสิทธิและอิสรภาพเหล่านี้ ด้วยการสอนและการศึกษา และให้มีการยอมรับและยึดถือโดยสากลอย่างมีประสิทธิภาพ”

โดยสรุป สิทธิมนุษยชน ในสังคมตะวันตก มีที่มาจากหลักและแนวคิดทางปรัชญาและศาสนา ตลอดจนการต่อสู้ทั้งด้านความคิดและการต่อสู้โดยกำลัง เพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาคของบุคคลและการยอมรับในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ การให้การเคารพและให้เกียรติซึ่งกันและกัน หลักการเหล่านี้ จึงได้รับการยอมรับไว้ในกฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายภายในของแต่ละประเทศ จากการต่อสู้เพื่อให้มาจึงทำให้คนในสังคมตะวันตก ตระหนักและยึดถือในเรื่องสิทธิเสรีภาพค่อนข้างมาก การปกป้องสิทธิเสรีภาพมิเป็นหลักประกันไว้ในกฎหมายสูงสุด การบังคับใช้กฎหมายควรเป็นไปอย่างเท่าเทียมกัน ไม่เลือกปฏิบัติ จนทำให้สังคมตะวันตกได้รับการยกย่องว่า เป็นสังคมที่อยู่กันได้ด้วยกฎหมายเป็นหลักกฎหมายเป็นใหญ่ ที่มักเรียกกันว่า Rule of Law ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 3

“อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุข ทรงใช้อำนาจนั้นทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาล ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ รัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล องค์กฤษฎีกา และหน่วยงานของรัฐ ต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และหลักนิติธรรม เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติและความผาสุกของประชาชนโดยรวม”

3. ความหมายของสิทธิมนุษยชน

ในหัวข้อนี้จะได้พิจารณาความหมายที่เข้าใจกันโดยทั่วไปกับความหมายในมุมมองพุทธศาสนาพิจารณาได้ดังนี้

ความหมายทั่วไป ตามที่มีอธิบายไว้ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554 อธิบายไว้ว่า สิทธิมนุษยชน เป็นคำนาม หมายถึง สิทธิพื้นฐานที่มนุษย์พึงมี , ความหมายตามพจนานุกรมดังกล่าว ไม่มีความชัดเจนและรายละเอียดเพียงพอ ต่อมาจึงมีการอธิบายขยายความหมายของสิทธิมนุษยชน ไม่ว่าจะเป็น นักวิชาการต่างๆ พยายามให้คำจำกัดความ ตามความคิดเห็นและอิทธิพลที่ตนได้รับมา ได้แก่ คือ การมีเสรีภาพและความเสมอภาคในชีวิต และการมีโอกาที่จะได้รับการสนับสนุนความต้องการ ในด้านสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม โดยให้มีการจำกัดเสรีภาพน้อยที่สุด (Hass, 2008, p. 3) และบางคนอธิบายว่า สิทธิมนุษยชน หมายถึง สิทธิขั้นพื้นฐานเป็นมาตรฐานขั้นต่ำที่พึงมี เป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตของมนุษย์ อย่างมีศักดิ์ศรีและมีคุณค่า หากมีการล่วงละเมิดต่อสิทธิดังกล่าวย่อมได้รับการรับรองและคุ้มครองโดยกฎหมาย (อุดมศักดิ์ สนิธิพงษ์, 2561, น. 23) นักวิชาการบางท่านอธิบายว่า คือ *ประโยชน์อันชอบธรรม* ซึ่งบุคคลจำเป็นต้องมีเพื่อใช้ในการดำรงอยู่และพัฒนาชีวิต ทั้งนี้ โดยปราศจากอันตรายซึ่งเกิดจากผู้อื่น และเพื่อเลือกแนวทางการเจริญเติบโตของร่างกายและจิตใจ ผู้อื่นจะต้องไม่ขัดขวางหรือจำกัดการใช้ประโยชน์ดังกล่าว นอกจากนี้ รัฐยังมีหน้าที่คุ้มครอง ดูแล ปกป้องมิให้บุคคลภายนอกขัดขวาง ตลอดจนอำนวยความสะดวกในสิ่งต่างๆ ที่บุคคลพึงมีพึงได้ แต่ไม่สามารถทำได้ด้วยตนเอง รวมทั้งเยียวยากรณีที่การใช้สิทธิถูกละเมิด (นพนิธิ สุริยะ, 2559, น. 43)

หน่วยงานรัฐ คือ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม ได้พยายามอธิบายและขยายความว่า สิทธิมนุษยชน หมายถึง สิทธิประจำตัวของมนุษย์ทุกคน เพราะมนุษย์ทุกคนมีศักดิ์ศรี มีเกียรติศักดิ์ ประจำตัว สิทธิมนุษยชนไม่สามารถโอนให้แก่กันได้ เราเรียกสิ่งจำเป็นสำหรับคนทุกคนที่ต้องได้รับในฐานะที่เป็นคน ซึ่งทำให้นั้นมีชีวิตอยู่รอดได้อย่างมีความเหมาะสมแก่ความเป็นคนและสามารถมีการพัฒนาตนเองได้ สิทธิมนุษยชน มีสองระดับคือ ระดับที่หนึ่งถือว่า เป็นสิทธิที่ติดตัวคนทุกคนมาแต่เกิด เช่น สิทธิในชีวิต ร่างกาย สิทธิในเรื่องของความเชื่อลัทธิทางศาสนา ส่วนระดับที่สอง ต้องได้รับการรับรองสิทธิโดยกฎหมาย ได้แก่ สิทธิได้รับสัญชาติ สิทธิได้รับความคุ้มครองแรงงาน สิทธิความเสมอภาคของหญิงชาย สิทธิของเด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และคนพิการ สิทธิได้รับการศึกษา สิทธิได้รับบริการด้านสาธารณสุข เป็นต้น

ความหมายในกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน พ.ศ.2560 มาตรา 4 กำหนดบทนิยามไว้ว่า สิทธิมนุษยชน หมายความว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคของบุคคล บรรดาที่ได้รับการรับรองหรือคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ ตามกฎหมาย หรือตามหนังสือสัญญาที่ประเทศไทยเป็นภาคีและมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตาม”

ความหมายของสิทธิมนุษยชนในมุมมองทางพุทธศาสนา เนื่องจากพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีมาก่อนหลักสิทธิมนุษยชน เพราะพุทธศาสนาเกิดขึ้นมาภายหลังพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพาน จนถึงปัจจุบันนับระยะเวลาได้ 2565 ปี ขณะที่สิทธิมนุษยชนเพิ่งเกิดขึ้นอย่างเป็นทางการภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2482-2488) จึงควรพิจารณาเปรียบเทียบว่า พุทธศาสนา มีความคิดเห็นอย่างไรกับ สิทธิมนุษยชนพบดังนี้

สิทธิต่าง ๆ ในกฎหมายหรือทางโลกนั้น พุทธศาสนาเห็นว่า เป็นเรื่องที่มีมนุษย์มาตกลงหรือมากำหนดขึ้นเอง สิทธิในกฎหมายเหล่านั้น ไม่มีอยู่จริงในทางธรรมะ เช่น สิทธิในชีวิต สิทธิในทรัพย์สิน เป็นต้น ตัวอย่างเช่น นายดำเข้าป่าไปเจอเสือหรือหมีดุร้ายมาก ตรงเข้ามาจะทำร้ายนายดำๆ จึงกล่าวอ้างสิทธิในชีวิต ร่างกายว่าอย่ามาทำร้ายนายดำ เช่นนี้ ไม่สามารถอ้างสิทธิในชีวิตร่างกายต่อสัตว์ในธรรมชาติได้ หรือการที่นายแดงปลูกผลไม้ในสวน แล้วอ้างต่อต้านผลไม้ไม่ให้ออกผลมาเท่านั้นเท่านั้นให้แก่ นายแดง เช่นนี้ไม่สามารถอ้างต่อต้านไม้ในธรรมชาติได้ จากข้อมูลที่ได้ความเห็นทางพุทธศาสนาพบว่าพระราชธรรมนิเทศ (พยอม กัลยาโน) ได้ให้ความเห็นไว้ว่า สิทธิในทางกฎหมายต่างๆมุ่งเพื่อจะมีการกีดกันเอารัดเอาเปรียบเพื่อให้ได้มากกว่าผู้อื่น มีลักษณะของการเรียกร้องเพื่อให้ได้มา หรือการเรียกร้องให้แบ่งปันส่วนที่ต้องการ เช่น สิทธิในที่ดิน สิทธิครอบครอง เป็นต้น แต่สิ่งสำคัญที่ท่านเปรียบเทียบไว้คือ สิทธิในการเข้าถึงมรรคผลของความเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นสิทธิที่จะนำไปสู่หนทางสำคัญ คือข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ให้หมดปัญหา ท่านถือว่าในพุทธศาสนานั้น เห็นว่า มนุษย์ทุกคนมีสิทธิดังกล่าวนี้อย่างเท่าเทียมกันอยู่ตลอด แต่ปัญหาคือมนุษย์ทั้งหลายจะมีปัญญาความฉลาดพอที่จะเข้าถึงหรือไม่ ไม่ต้องมีใครมาแบ่งปันส่วนให้ หรือต้องรอให้กฎหมายมากำหนด สิทธิในการเข้าถึงมรรคผลของความเป็นมนุษย์นี้ จึงเป็นเรื่องที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ทุกคนอยู่แล้ว (พระราชธรรมนิเทศ, 2562)

พระมหาวิชัยเมธีวชิโรดม (ว.วชิรเมธี) อธิบายว่า แนวคิดทางพุทธศาสนาสอนให้มนุษย์เราจะต้องอยู่ด้วยกันด้วยความเคารพในชีวิตทุกชีวิต มนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน และสอนว่ามนุษย์เราควรอยู่ด้วยกันด้วยเมตตาและไมตรี โดยมีพุทธพจน์เปรียบเทียบไว้ในวัชชีอปริหานิยธรรมหรือหลักอปริหานิยธรรมที่ตรัสแก่กษัตริย์วัชชี ข้อ 5 ว่า “บรรดากุลสตรีและกุลกุมารี มิให้อยู่อย่างถูกข่มเหงรังแก” หลักการนี้ให้ผู้ปกครองบ้านเมืองจะต้องให้การปกป้องสตรีและเด็ก (พระมหาวิชัยเมธีวชิโรดม, 2562)

พระครูสถาพร เจติยาภิบาล อธิบายในประเด็นสิทธิมนุษยชนว่า ในสมัยพุทธกาลนั้น ไม่มีคำว่า สิทธิมนุษยชน แต่ก็มีคำที่มีลักษณะเหมือนกัน โดยพระพุทธเจ้าได้แสดงเรื่องนี้ไว้ ในประเด็นการเคารพนับถือไม่แบ่งชั้นวรรณะ กล่าวคือ ในการเคารพนับถือผู้ที่มาบวชในพุทธศาสนานั้น ทรงกำหนดว่าให้เคารพสงฆ์ โดยถือหลักการบวชก่อนบวชหลัง ไม่ถือหลักว่าให้เคารพคนที่มาบวชจากวรรณะที่สูงกว่า คนที่มาบวชก่อนตน เช่น คนวรรณะแพศย์ บวชก่อนคนวรรณะพราหมณ์ ไม่ถือว่าคนที่บวชจากวรรณะพราหมณ์จะมีสถานะสูงกว่า ดังนั้น คนวรรณะพราหมณ์ต้องเคารพคนที่บวชก่อนตน แม้จะเป็นวรรณะแพศย์ที่ต่ำกว่าวรรณะพราหมณ์

ก็ตาม ซึ่งหากเปรียบเทียบกับหลักสิทธิมนุษยชนในปัจจุบัน เรื่องชนชั้นวรรณะคือ หลักความเสมอภาค (พระครูสถาพร เจติยาภิบาล, 2562)

พระมหาพวงษ์ศักดิ์ จิตวิโร อธิบายในประเด็นนี้ว่า คำนี้ในพุทธศาสนา เทียบได้กับคำว่า ศีล ซึ่งถือเป็นรากแก้วของความเป็นมนุษย์ ศีลในที่นี้คือ ศีล 5 ในทางพระพุทธศาสนา ความเป็นมนุษย์จะต้องสมทานศีล คือ การถือเอาธัมมาเป็นข้อปฏิบัติ, การถือปฏิบัติ คือ การรับเอาศีลมาปฏิบัติ ความจริงแล้ว คำว่าศีลหรือศีลธรรม เป็นคำโบราณของอินเดีย ดังนั้น สิทธิมนุษยชนก็คือศีล ซึ่งมนุษย์ควรมีหรือควรถือปฏิบัติ รับเข้ามาเพื่อให้เกิดความมั่นใจในตนเอง ในแง่นี้ การสมทานจึงเป็นการรับเข้ามาด้วยความสมัครใจ มีลักษณะไม่บังคับ (พระมหาพวงษ์ศักดิ์ จิตวิโร, 2562)

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) อธิบายว่า สิทธิมนุษยชนเป็นเรื่องของการที่ชุมชนมนุษย์ในระดับโลก คือองค์การสหประชาชาติ มาตกลงร่วมกันให้บุคคลในฐานะที่เป็นมนุษย์แต่ละคน ๆ ได้รับความเคารพนับถือ เอาใจใส่ดูแลรักษา ให้ได้รับประโยชน์จากการอยู่ร่วมกันในโลกนี้อย่างดีที่สุด จึงวางเป็นข้อกำหนดให้บุคคลสามารถยกเป็นข้ออ้าง เพื่อจะเป็นหลักประกันขั้นพื้นฐานในการมีชีวิตอยู่ที่ดีที่สุด เป็นเครื่องหมายของความเจริญก้าวหน้าของมนุษย์ อย่างไรก็ตาม สิทธิมนุษยชนตามภูมิหลังนั้น มาจากการเบียดเบียนต่อสู้กัน โดยเฉพาะในสังคมตะวันตก ทั้งในสังคมเดียวกันระหว่างผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครอง เช่น การบังคับให้นับถือศาสนา ตลอดจนการเข้าครอบครองดินแดนต่าง ๆ เอาเป็นเมืองขึ้น กดขี่ชนเผ่าพื้นเมือง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2541)

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบแล้วพบว่า ความหมายในกฎหมายที่กำหนดขึ้นเพื่อให้มีความแน่นอนชัดเจนลงไปในระดับหนึ่ง เพื่อให้ถือเป็นเกณฑ์ในการประพฤติปฏิบัติต่อกัน เพื่อใช้ในการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นจากการละเมิดสิทธิมนุษยชน ในขณะที่ความหมายในทางพุทธศาสนานั้นมีลักษณะเพื่อให้มนุษย์ได้มีความตระหนักและเข้าใจถึงแก่นแท้ที่ลึกลงไปในระดับจิตใจ หากมีความเข้าใจให้ถูกต้องเป็นฐานแล้วก็ไม่ต้องมีกฎหมายมากำกับอีกชั้นหนึ่งก็ได้ แต่ในความเป็นจริงทางสังคม เนื่องจากมนุษย์มีความแตกต่างหลากหลายทั้งด้านความรู้ ความคิดจิตใจเป็นสิ่งที่มีความค่า (Value) จึงเป็นเรื่องยากที่จะให้เข้าถึงหลักหรือแก่นธรรมที่เป็นฐานแห่งชีวิต

4. สิทธิ กับสิทธิมนุษยชน และปัญหาของสิทธิมนุษยชน

คำว่าสิทธิ (Rights) เป็นคำสำคัญพบมากในกฎหมายแทบทุกระดับ การทำความเข้าใจว่ามีความหมายอย่างไรนั้น พิจารณาได้หลายแง่ ดังต่อไปนี้

สิทธิในแง่อำนาจ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานฯ อธิบายว่า สิทธิ หมายถึง อำนาจอันชอบธรรม อำนาจที่กฎหมายรับรองให้กระทำการใด ๆ โดยสุจริตได้อย่างอิสระ แต่ต้องไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิของคนอื่น ส่วนสิทธิในแง่ประโยชน์นั้น อธิบายว่า สิทธิ หมายถึง ประโยชน์ที่บุคคลมีความชอบธรรมที่จะได้รับ ซึ่งกฎหมายรับรองและคุ้มครองให้ (หยุด แสงอุทัย, 2565, น. 255) ด้านนักวิชาการพยายามอธิบายว่า สิทธิหมายถึง ความชอบธรรมที่บุคคลอาจใช้ยันกับผู้อื่นเพื่อคุ้มครองหรือรักษาผลประโยชน์อันเป็นส่วนที่พึงได้ของบุคคลนั้น (สมยศ เชื้อไทย, 2565, น. 15) ตัวอย่างของสิทธิในกฎหมายต่าง ๆ ได้แก่ สิทธิในชีวิตร่างกาย สิทธิในทรัพย์สิน สิทธิในการได้รับการศึกษา สิทธิในการฟ้องร้องคดีต่อศาล เป็นต้น

ในพุทธศาสนา อธิบายในเรื่องของสิทธิ ไว้ดังนี้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ปอ.ปยุตโต), น. 14-15) พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ค้นพบหลักความจริงที่ว่าด้วย “ธรรมวินัย” หรือธรรม+วินัย โดยคำว่า “ธรรมหรือธรรมะ” Dharma มีความหมายกว้างมาก กล่าวคือ ธรรมหมายถึง “ความจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติของสิ่งทั้งหลาย” อาจแยกได้เป็น 1) ธรรมในแง่ธรรมชาติ หมายถึงสิ่งทั้งหลายบรรดามี ทั้งรูปธรรมและนามธรรม 2) ธรรมในแง่ธรรมดา หมายถึงความเป็นไปของสิ่งทั้งหลายบรรดามีเหล่านั้น 3) ธรรมในแง่ธรรมจริยา หมายถึง ข้อที่มนุษย์ต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับธรรมดาของธรรมชาติ 4) ธรรมในแง่คำสอนหรือธรรมเทศนา หมายถึง คำสอนที่สื่อไปยังความหมายในสามข้อนั้น ส่วนคำว่า “วินัย” ทางพุทธศาสนาอธิบายว่า หมายถึงระเบียบแบบแผนสำหรับฝึกฝนควบคุมความประพฤติของบุคคลให้มีชีวิตดีงาม และควบคุมหมู่ชนให้อยู่ร่วมกันด้วยความสงบเรียบร้อยดีงาม วินัยเป็นการจัดโครงสร้างวางระบบแบบแผนในชุมชนหรือสังคม เพื่อให้มนุษย์อยู่ร่วมกัน โดยมีความเป็นอยู่และสัมพันธ์ที่ดีงาม ที่จะได้รับประโยชน์จากธรรมวินัยจึงเป็นเรื่องของการที่มนุษย์มาจัดตั้งวางระบบหรือกำหนดเป็นระเบียบแบบแผนเพื่อให้ได้ประโยชน์จากธรรมหรือกฎความจริงของธรรมชาติ อาจกล่าวเชิงเปรียบเทียบได้ว่า วินัยเป็นสิ่งที่ไม่มีอยู่จริงตามธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่เกิดจากการจัดตั้งขึ้น เพื่อให้เข้าถึงตัวธรรมหรือธรรมะ

ตัวอย่างของคำว่า ธรรม ได้แก่ สภาพที่ทรงไว้, ธรรมชาติ, ธรรมดา, สภาวธรรม, สังคธรรม, ความจริง; เหตุ, ต้นเหตุ; สิ่ง, ปรากฏการณ์, ธรรมารมณ์ สิ่งที่เกิด; ความดี, ความถูกต้อง, ความประพฤติชอบ; หลักการ, แบบแผน ธรรมนิยม, หน้าที่; ความชอบ, ความยุติธรรม; คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่แสดงธรรมให้เปิดเผยปรากฏขึ้น

ตัวอย่างของคำว่า วินัย ได้แก่ กฎหมาย, สิทธิ, ระบบการเมือง เศรษฐกิจ สังคม

คำว่า “มนุษย์” ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2554) อธิบายว่า หมายถึง สัตว์ที่รู้จักใช้เหตุผล, สัตว์ที่มีจิตใจสูง ส่วนในพจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์อธิบายว่า หมายถึง ผู้มีใจสูง ได้แก่ คนที่มีมนุษยธรรม เช่น เมตตา กรุณา เป็นต้น และยังหมายถึงสัตว์ที่รู้จักคิดเหตุผล

ดังนั้น คำว่า สิทธิมนุษยชน ตามนัยเช่นนี้ จึงหมายความว่า อำนาจอันชอบธรรม หรือประโยชน์ที่กฎหมายรับรองให้แก่บรรดาสัตว์ที่รู้จักใช้เหตุผล มีจิตใจสูง เพื่อให้เกิดความเคารพนับถือ เอาใจใส่ดูแลรักษา ให้ได้รับประโยชน์จากการอยู่ร่วมกันในการดำรงชีวิตในโลกมนุษย์นี้

การพิจารณาความหมายของสิทธิมนุษยชนข้างต้น ทำให้เห็นได้ว่า มีความสอดคล้องกันกับหลักการในอารัมภบทที่กำหนดในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ที่พัฒนาการจากอารยธรรมตะวันตก ส่วนในทางพุทธศาสนาเห็นว่าสิทธิมนุษยชนมาจากหลักในศีลห้าเป็นเบื้องต้น

สำหรับปัญหาที่เกิดจากสิทธิมนุษยชนนั้น ในที่นี้พิจารณาจากกรอบแนวคิดทางพุทธศาสนาเพื่อใช้ในการเปรียบเทียบและชี้ประเด็นแห่งปัญหาได้ ดังนี้

1) ปัญหาการคำนึงถึงแต่สิทธิของตนเอง

ในสังคมตะวันตก ที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า เป็นสังคมที่เคารพกฎระเบียบหรือกฎหมาย จนกลายเป็นคำที่นิยมใช้กันว่า เป็นสังคมแบบ Rule of Law ที่ยึดถือกฎหมายเป็นใหญ่นั้น พบว่า ในอีกด้านหนึ่ง มีการใช้สิทธิของตนไปในทางหาประโยชน์หรือแบบสุดโต่งกลายเป็นระบบพิทักษ์สิทธิตลอดจนใช้

กฎหมายเป็นเครื่องมือแสวงหาประโยชน์ เช่น การที่ทนายความนักกฎหมายประกาศว่ารับปรึกษาและดำเนินคดีให้ฟรีโดยไม่คิดเงิน แต่ถ้าเมื่อฟ้องจนชนะคดีแล้ว ทนายความขอแบ่งเอาจากทรัพย์สินที่ฟ้องหรือเรื่องที่เรียกร้องกันครึ่งหนึ่ง เช่นนี้เบื้องหลังของเรื่องนี้ ทำให้เห็นได้ว่าประชาชนทั้งหลายเพื่อนบ้านกัน หากมีการกระทบกระทั่งกันเกิดขึ้นและทนายความมุ่งหาประโยชน์ดังกล่าว ย่อมก่อให้เกิดเพื่อนบ้านคอยจ้องหาช่องทางในการฟ้องอีกฝ่ายหนึ่ง แม้ว่าจะเป็นเรื่องการใช้สิทธิตามปกติก็ตาม แต่การคำนึงถึงแต่สิทธิมนุษยชนดังกล่าว ย่อมทำให้กลายเป็นสังคมที่หวาดระแวงกัน เพราะอีกฝ่ายหนึ่งคอยจ้องจะฟ้องร้องให้ทนายดำเนินคดีให้ และทนายไม่คิดค่าทนาย แต่คิดเอาจากเงินที่ฟ้องร้องมาได้ หรือแม้แต่การที่สังคมอเมริกันมีปัญหาความรุนแรง (James Patterson and peter Kim, p. 288) มีการทำร้ายเด็กโดยบุคคลใกล้ชิดคือพ่อแม่รัฐบาลต้องออกกฎหมายมาคุ้มครองเด็ก ในด้านดีทำให้ช่วยยับยั้งคนที่คิดจะกระทำความรุนแรง แต่ในด้านร้ายคือ เป็นการทำลายบรรยากาศในความสัมพันธ์ครอบครัว รวมทั้งเป็นการแทรกแซงกระบวนการอบรมเลี้ยงดูบุตร เช่น ในการอบรมเลี้ยงดูลูกนั้น พ่อแม่อาจลงโทษหรือตีบุตรได้ ยังไม่แน่ว่าเป็นการทารุณหรือไม่ แม้เด็กหรือลูกอาจใช้สิทธิในการแจ้งความต่อตำรวจว่าพ่อแม่ทำร้าย ตำรวจจับพ่อแม่ไปดำเนินคดีซึ่งไว้ เป็นต้น เช่นนี้ แม้ศาลยังไม่ตัดสินคดี แต่บรรยากาศในครอบครัวได้เสียไปแล้ว เกิดความหวาดระแวงกันระหว่างพ่อแม่ลูก ความอบอุ่นในครอบครัวหายไป และเกิดปัญหาครอบครัวแตกแยก นี่คือ ผลเสียของการคำนึงถึงแต่สิทธิของตนในแบบพิทักษ์สิทธิในระบบสิทธิมนุษยชน

2) ปัญหาสิทธิเสรีภาพในการพูด (Freedom of Speech)

กรณีนี้ หากมนุษย์คำนึงและยึดหลักสิทธิมนุษยชนแบบสุดโต่ง โดยการเข้าใจว่ามีสิทธิและเสรีภาพในการพูดการแสดงออกอย่างเต็มที่แล้ว แต่เจตนาที่แสดงออกมากลายเป็นไปกระทบกระทั่งหรือละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น เช่น การใช้เสรีภาพในการพูดโดยการพูดหรือแสดงความเห็นแบบการเมือง หรือ Political Correctness (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2554, น. 86-87) ซึ่งมีความหมายว่า คำพูดที่ใช้เพื่อเลี่ยงการดูถูกดูหมิ่นกันหรือคำพูดที่ใช้เพื่อเลี่ยงความรู้สึกขุ่นเคืองในเรื่องสีผิว เพศ ผู้พิการ เป็นต้น เรามักพบเห็นบ่อยจากการที่นักการเมืองอภิปรายหรือแสดงความคิดเห็น โดยมักจะพูดในลักษณะเปิดเผยความจริงเพียงด้านเดียวหรือส่วนเดียว แต่มักพูดเข้าข้างตัวกล่าวให้ร้ายผู้อื่น โดยอ้างว่าเป็นเรื่องทางการเมือง อาจมีการใช้ถ้อยคำในแบบที่เรียกว่า “วาทกรรม” (Discourse) ขึ้นมาเพื่อแสดงภูมิคุ้มกันผู้อื่นหรือเพื่อให้ได้คะแนนนิยม จนถึงการพูดแบบชิงชังเสียดสี (Hate Speech) เป็นปัญหามากในสังคมอเมริกัน จนจะต้องเลี่ยงไม่ให้พูดจา ดังกล่าว การพูดแบบการเมืองจึงเป็นเรื่องที่แสดงถึงความไม่จริงใจต่อกัน ไม่เปิดใจพูดกันด้วยดีด้วยเมตตา ตัวอย่างคำพูดในแบบ Political Correctness เช่น การพูดว่า นิโกร ถือว่าเหยียดผิว ควรใช้ว่า Black การใช้คำว่า Man อย่างเดียว อาจถือว่าเหยียดเพศ ต้องใช้คำว่า Man and Women หรือ He or She เป็นต้น

ในปัจจุบันสังคมไทยรับเอาหลักเสรีภาพนี้มาใช้จนเลยเถิดก้าวล่วงสิทธิของผู้อื่นอย่างมากมาย เห็นได้จากการที่นักการเมืองในสภาใช้การพูดแบบใช้วาทกรรม พูดเสียดสี ล้อเลียนผู้อื่นด้วยหวังจะได้รับความสนใจ ในทางการเมือง สื่อมวลชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อออนไลน์ มีการแสดงออกแสดงความคิดเห็นกันโดยไม่คำนึงว่า จะกระทบถึงเกียรติหรือชื่อเสียงของผู้อื่น เกิดปัญหาการฟ้องร้องดำเนินคดีที่เกี่ยวกับการแสดง

คิดเห็น ในคดีหมิ่นประมาทและคดีความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ ได้แก่

คำพิพากษาฎีกาที่ 334/2564, 101/2564, 3473/2563, 5764/2562, 2148/2562, 1188/2561, 7616/2560, 319/2560, 94/2558)

คดีหมิ่นประมาทพระมหากษัตริย์ (ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน, 2565) ตลอดจนการเผยแพร่ข้อมูลข่าวเท็จ (The Bangkok Inside, 2565) เป็นต้น มีจำนวนเพิ่มสูงขึ้น จึงนับเป็นประเด็นที่น่าตกใจ และน่าศึกษาค้นคว้าต่อไปว่า สาเหตุหรือแรงจูงใจที่ทำให้เกิดการกระทำความผิดเหล่านี้เกิดจากปัจจัยใดบ้าง ผู้เขียนคงจะทิ้งไว้เป็นประเด็นเพื่อให้ผู้สนใจศึกษาเพิ่มเติมต่อไปในอนาคต เพื่อให้หลักสิทธิมนุษยชนได้เกิดประสิทธิผลที่แท้จริงต่อไป

5. สรุป

สิทธิมนุษยชนเป็นหลักการทางกฎหมายที่เกิดจากความพยายามในการเรียกร้องให้ผู้ปกครองคำนึงถึงสิทธิของผู้ใต้ปกครอง เริ่มจากเป็นแนวคิดจากปรัชญากรีกที่เรียกว่าปรัชญากฎหมายธรรมชาติที่พยายามนำเสนอหลักและแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ที่สงสัยใคร่รู้ ของนักปราชญ์ในยุคนั้น ทำให้เกิดคำถามต่อการใช้อำนาจที่ไม่ถูกต้องของผู้ปกครอง และการแสวงหาสิทธิและเสรีภาพด้วยการตั้งคำถามและพยายามหาคำตอบ จึงเป็นเพียงแค่รากจุดเริ่มต้นของสิทธิมนุษยชน ต่อมาเมื่อเกิดแนวคิดปรัชญาฝ่ายกฎหมายบ้านเมือง ผ่านยุคกลางของยุโรป การต่อสู้ทางความคิดและการทำร้ายตลอดจนทำลายซึ่งกันและกัน เพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคของบุคคลและการยอมรับในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ การให้การเคารพและให้เกียรติซึ่งกันและกัน หลักประกันเหล่านี้ได้รับการยอมรับไว้ในกฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายภายในของแต่ละประเทศในที่สุด ในสังคมตะวันตก จึงมีแนวโน้มยึดมั่นและยกย่องสิทธิเสรีภาพของบุคคล และการจะปกป้องสิทธิเสรีภาพของบุคคล จนกลายเป็นสังคมที่อยู่กันได้ด้วยตัวบทกฎหมายเป็นใหญ่ ที่เรียกว่า Rule of Law อย่างไรก็ตาม เมื่อเปรียบเทียบสิทธิมนุษยชนกับแนวคิดทางพุทธศาสนาพบว่า สิทธิมนุษยชน เป็นเรื่องที่มนุษย์ทั้งหลายมากำหนดถึงสิทธิและเสรีภาพ ตลอดจนคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ในขณะที่ทางพุทธศาสนาเห็นว่า สิทธิทั้งหลายเป็นเรื่องที่มนุษย์มากำหนดกันขึ้นมาเพื่อประโยชน์ของตนเองและผู้อื่น พุทธศาสนาเห็นว่า “สิทธิ” ทั้งหลายนั้นไม่มีจริงตามธรรมชาติ แต่มนุษย์ต้องมีปัญญาเพื่อนำหลักการเรื่องสิทธิไปใช้ให้สอดคล้องกับธรรม ซึ่งเป็นหลักความจริงของธรรมชาติ หากมีความเข้าใจถึงแก่นความจริงแท้ทางพุทธศาสนา จะทำให้ปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนลดลง นอกจากนี้ ปัญหาของสิทธิมนุษยชนในแง่ของการยึดถือยึดมั่นต่อสิทธิมากเกินไป ส่งผลให้เกิดปัญหาได้แก่ ปัญหาสุดโต่งหากคำนึงถึงแต่สิทธิของตนเองจนกลายเป็นการพิทักษ์สิทธิตลอดจนใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือแสวงหาประโยชน์ และปัญหาสิทธิเสรีภาพในการพูดที่กลายมาเป็นประเด็นปัญหาใหม่ อาทิ การพูดแบบถูกต้องทางการเมือง Political Correctness ตลอดจนปัญหาการใช้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นต่างๆที่เข้าข่ายละเมิดต่อกฎหมาย เกิดเป็นคดีความผิดที่เกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็นอย่างมากขึ้นในสังคมไทย ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าเป็นปัญหาความเข้าใจถึงความหมายที่ถูกต้องของคำว่า สิทธิมนุษยชน สิทธิ เสรีภาพ ในสังคมไทยที่รับมาจากอารยธรรมตะวันตกไม่สอดคล้องกับสังคมไทย

ทำให้คติความผิดในเรื่องนี้เพิ่มมากขึ้น ดังนั้น ควรใช้หลักแนวคิดทางพุทธศาสนาที่ถูกต้องมาปรับปรุงพัฒนาให้เข้าสู่แนวทางที่ถูกต้องเหมาะสม เริ่มจากปัจเจกบุคคลก่อน จากนั้นช่วยกันขยายเผยแพร่ไปสู่คนหมู่มาก จะช่วยลดปัญหาทางสังคมได้ไม่มากนัก

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

ดิเรก ควรสมาคม. (2563). *นิติปรัชญา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.

นพนิต สุริยะ. (2559). *สิทธิมนุษยชนและการคุ้มครอง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน .

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2554). *นักวิชาการเทศ-ไทย หาความรู้ให้แน่ ใช้แค่คิดเอา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: เจริญดีมั่นคงการพิมพ์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต).(2550). *นิติศาสตร์แนวพุทธ* (พิมพ์ครั้งที่ 6). บริษัทพิมพ์สวายจำกัด.

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2552). *ปรัชญากรีกบ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก* (พิมพ์ครั้งที่ 7).

กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม.

สมยศ เชื้อไทย .(2554).*นิติปรัชญาเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 14). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.

สมยศ เชื้อไทย. (2565). *ความรู้กฎหมายทั่วไป คำอธิบายกฎหมายแพ่งหลักทั่วไป* (พิมพ์ครั้งที่ 29). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.

หยุด แสงอุทัย. (2565). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมาย* (พิมพ์ครั้งที่ 22). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์. (2561). *สิทธิมนุษยชน* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.